

Rued Langgaard

SYMFONI NR. 12 (Stretta) "Hélsingeborg"

SYMPHONY NO. 12 (Stretta) "Hélsingeborg"

(1946)

BVN 318

Kritisk udgave ved

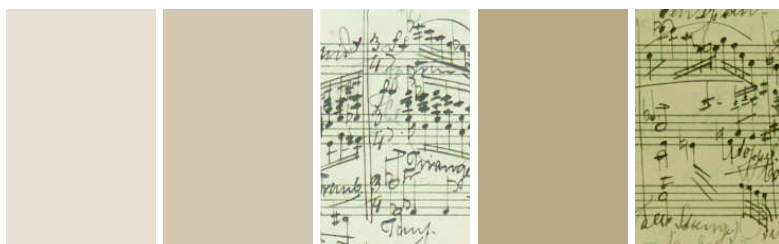
Critical edition by

Mike Choæewa

PARTITUR / SCORE

Rued Langgaard

The Rued Langgaard Edition
Edition Wilhelm Hansen

Rued Langgaard: Symfoni nr. 12 "Hélsingeborg" (BVN 318)
Kritisk udgave ved Mike Cholewa
© 2004 Edition Samfundet, København
Copyright overført 2014 til Edition Wilhelm Hansen AS, København
Nærværende udgave publiceret 2022

BVN-numre refererer til Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards Kompositioner. Annoteret værkfortegnelse. (Rued Langgaard's Compositions. An Annotated Catalogue of Works. With an English Introduction)*. Odense Universitetsforlag, 1991.

Hovedredaktør for Rued Langgaard Udgaven: Bendt Viinholt Nielsen.
Redaktionsassistent på nærværende udgivelse: Ole Ugilt Jensen.
Oversættelse: James Manley og Bendt Viinholt Nielsen.
Layout: Hans Mathiasen.
Nodesats: Mike Cholewa.

Rued Langgaard Udgaven blev etableret i 2000 med støtte fra Carlsbergfondet.
Udarbejdelsen af denne kritiske udgave blev støttet af Langgaard-Fonden, Augustinus Fonden, Beckett-Fonden og Gangstedfonden. Partituret blev oprindeligt publiceret af Edition Samfundet.
Den her foreliggende, nye udgave, som inkluderer revisionsberetningen, er støttet af Augustinus Fonden.

Rued Langgaard Udgaven
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
1266 København K
Danmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
<http://langgaard.dk>

ISBN 978-87-598-3472-5
WH32430

Orkestermateriale til leje

Spilletid: ca. 6 minutter

Rued Langgaard: Symfoni nr. 12 "Hélsingeborg" (BVN 318)
Critical edition by Mike Cholewa
© 2004 Edition Samfundet, Copenhagen
Copyright assigned 2014 to Edition Wilhelm Hansen AS, Copenhagen
The present edition published 2022

BVN numbers refer to Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards Kompositioner. Annoteret værkfortegnelse. (Rued Langgaard's Compositions. An Annotated Catalogue of Works. With an English Introduction)*. Odense Universitetsforlag, 1991.

General editor of the Rued Langgaard Edition: Bendt Viinholt Nielsen.
Editorial assistant for the present publication: Ole Ugilt Jensen.
English translation: James Manley and Bendt Viinholt Nielsen.
Layout: Hans Mathiasen.
Engraving: Mike Cholewa.

The Rued Langgaard Edition was established in 2000 with the support of the Carlsberg Foundation.
The preparation of the present edition was supported by the Langgaard Foundation, the Augustinus Foundation, Beckett-Fonden and Gangstedfonden.
The score was originally published by Edition Samfundet.
The present new publication which includes the critical commentary was supported by the Augustinus Foundation.

The Rued Langgaard Edition
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
DK-1266 Copenhagen K
Denmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
<http://langgaard.dk>

ISBN 978-87-598-3472-5
WH32430

Orchestral material for hire

Duration: c. 6 minutes

INDHOLD

OM DENNE UDGAVE	3
KOMPONISTENS FORORD	4
OM SYMFONI NR. 12	4
STRUMENTI DELL'ORCHESTRA	8
NOTE TIL DIRIGENTEN	8
SYMFONI NR. 12 (EN SATS)	9
KILDER OG KRITISK BERETNING	41

CONTENTS

ABOUT THIS EDITION	3
THE COMPOSER'S PREFACE	4
ABOUT SYMPHONY NO. 12	4
STRUMENTI DELL'ORCHESTRA	8
NOTE TO THE CONDUCTOR	8
SYMPHONY NO. 12 (ONE MOVEMENT)	9
SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY	41

OM DENNE UDGAVE

Denne kritiske udgave af symfoni nr. 12 er baseret på komponistens egenhændige partiturrenskrift, som foreligger i Det Kongelige Bibliotek i København (Rued Langgaards Samling, RLS 28,1). Nogle få foreliggende partitursider i kladdeform (RLS 28,3) har tjent som supplerende kilde for så vidt angår detaljer, der ikke findes i partiturrenskriften, og som må anses for at være oversat af Langgaard.

Udgiverens tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser og buer med brudt streg. Supplerende detaljer anført med hjemmel i den nævnte partiturskladde er tilføjet på redaktionelt niveau, dvs. med typografisk markering i noteteksten (disse tilføjelser findes i takterne 136, 142, 184 samt 187-188). Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren. Faste fortegn for klarinet 1-3 er tilføjet af udgiveren. Klarinet 3-stemmen er omlagt fra klarinet i B til klarinet i A i passagen t. 1-110 med henblik på at løse det problem, at Langgaard i t. 34-42 noterer et dybt dis (klang cis), som ikke kan udføres på klarinet i B.

Der henvises i øvrigt til *Kilder og kritisk beretning* s. 41.

ABOUT THIS EDITION

This critical edition of Symphony no. 12 is based on the composer's autograph fair copy of the score, which is in the Royal Danish Library in Copenhagen (Rued Langgaard's Collection, RLS 28,1). A few available score pages in draft form (RLS 28,3) have served as a supplementary source for details not found in the score fair copy which must be considered to have been overlooked by Langgaard.

The editor's additions and emendations have been marked typographically in the score with square brackets and broken-line slurs and ties. Supplementary details given on the basis of the above-mentioned score draft have been supplied at the editorial level, i.e. with typographical marking in the music (these additions are in bars 136, 142, 184 and 187-188). Guiding accidentals in round brackets have been added by the editor. Key signatures for clarinets 1-3 are also editorial. The clarinet 3 part has been re-notated from B flat clarinet to A clarinet in the passage bb. 1-110 in order to solve the problem that in bb. 34-42 Langgaard writes a low D sharp (sounding C sharp) which cannot be played on the B flat clarinet.

Further information is given in *Sources and critical commentary* p. 41.

KOMPONISTENS FORORD

Hél-singeborg – af “Hèl”, dér hvor Døds gudinden Hel bor og Ganglad’erne (Doven-Lars’erne) holder til og faar Raketter i Enden. Helsinge, svensk Udtryk for Helvede! Helsingeborg: *dejlig* By.

Rued Langgaard

THE COMPOSER’S PREFACE

Hél-singeborg – from “Hèl”, where the Goddess of Death Hel lives and Ganglads (Lazy Lars’s) live and get rockets up the behind. Helsinge, Swedish expression for Hell! Helsingeborg: *lovely* town.

Rued Langgaard

OM SYMFONI NR. 12

Med titlen *Helsingeborg* henviser komponisten til den svenske by Helsingborg (Hälsingborg). Langgaards stavemåde er uden hjemmel og må være begrundet i, at han har ønsket at indbygge en tvetydighed i symfoniens titel, en samtidighed af noget positivt og noget negativt, sådan som det med en vis humoristisk distance udtrykkes i komponistens forord.¹ Den dejlige by Helsingborg, som Langgaard havde et livslangt og fortroligt forhold til, er samtidig et symbol på dødsrige og helvede repræsenteret ved begreberne “Hel” og “helsinge”. *Hel* er navnet på dødsriget og tillige navnet på den kvinde, der vogter dette underjordiske rige i den nordiske mytologi; og *Ganglad*, som Langgaard nævner, er den ene af hendes to ekstremt dovne tjenerinder (den anden hedder *Gangtræt*). Hvad angår ordet “helsinge” er Langgaards forklaring dog ikke ganske korrekt. På svensk benyttes landskabsnavnet *Hälsingland* i eder som et formildende udtryk for helvede, mens *hålsinge* eller *helsinge* er enten adjektivformen eller betyder en beboer i Hälsingland.² Den tvetydighed, Langgaard udtrykker i titlen, er dog ikke mere grundfæstet end at han i forskellige optegnelser (der alle er senere end formen *Helsingeborg*) benytter varianter som *Helsingborg*, *Hälsingborg*, *Hålsingeborg* og den noget afvigende *I Hälsborg*. Så sent som i 1951 nævner han værket under titlen *Vikingebjerg* med reference til Vikingsberg, en lokalitet i Helsingborg.³ Titlens oprindelige form, *Helsingeborg*, og det dermed sammenhørende forord blev imidlertid fastholdt i manuskriptpartituret, trods fremkomsten af alternative forslag.

Kilderne rummer et tidligt motto, som knytter en historisk forbindelse mellem byerne Helsingborg og Ribe. Langgaard var bosat i Ribe fra 1940 til sin død i 1952. Mottoet lyder:

ABOUT SYMPHONY NO. 12

With the title *Helsingeborg* the composer is referring to the Swedish town of Helsingborg (Hälsingborg). Langgaard’s spelling is unauthorized and must have been used because he wanted to build an ambiguity into the title of the symphony, simultaneously something positive and something negative, as he puts it with a certain humorous distance in his preface.¹ The lovely town of Helsingborg, with which Langgaard had life-long intimate associations, is at one and the same time a symbol of the kingdom of the dead and Hell, represented by the concepts “Hel” and “helsinge”. *Hel* is the name of the underworld and the name of the woman who guards this underworld in Norse mythology; and *Ganglad*, whom Langgaard mentions, is one of her two extremely lazy servants (the other is called *Gangtræt*). As for the word “helsinge”, Langgaard’s explanation is not quite correct. In Swedish the name of the region *Hälsingland* is used in oaths as a euphemism for Hell, while *hålsinge* or *helsinge* is either an adjectival form or means a native of Hälsingland.² The ambiguity Langgaard expresses in the title is however by no means constant: in different notes (all later than the form *Helsingeborg*) he uses variants like *Helsingborg*, *Hälsingborg*, *Hålsingeborg* and the rather deviant form *In Hälsborg*. As late as 1951 he mentions the work under the title *Vikingebjerg* with reference to Vikingsberg, a locality in Helsingborg.³ The original form of the title, *Helsingeborg*, and the related preface, however, were kept in the manuscript score, despite the appearance of alternative suggestions.

The sources have an early motto, which establishes a historical link between the towns of Helsingborg and Ribe. Langgaard lived in Ribe from 1940 until his death in 1952. The motto says:

Symfonien blev skitseret under et sommerophold i fiskerlejet Arild på Kullen (Sverige) i juli 1946. Skitsen bærer ved begyndelsen dateringen 6. juli; en slutdatering forefindes ikke. Skitsen er hastigt noteret, men giver dog indtryk af, at værkets usædvanlige og abrupte form lå klar, da kompositionen blev nedfældet. Da Langgaard udfærdigede partiturrenskriften i Ribe en månedstid senere, fra 6. til 19. august, fandt han ikke anledning til at foretage formmæssige ændringer i forhold til skitsen, hvilket synes at bekræfte, at værkets usædvanlige disposition er velovervejet, selv om den kan forekomme spontan eller uafsluttet. Samme dag som renskriften forelå færdig, 19. august 1946, sendte Rued Langgaard partituret til Statsradiofonien i København som programforslag. På manuskriptets omslag havde han karakteriseret kompositionen som *uanvendelig* – hvilket han i det ledsagende brev begrundede således: “.min Symfoni Nr. 12 [har] jeg for en Sikkerheds Skyld betegnet ‘uanvendelig’. Men jeg mener det ikke.”⁵ Langgaard refererer her naturligvis til det afslag fra Statsradiofonien, som han (ikke uden grund) mente at have i udsigt. Og han kom da heller ikke til at vente længe: Den 9. oktober blev partituret returneret sammen med et afslag om opførelse. Langgaard indsendte dog straks partituret på ny, hvorefter det rutinemæssigt blev anbragt i Statsradiofoniens nodearkiv. I juli 1948 bad Langgaard om at få manuskriptet retur, men han må have genindleveret det en tredje (og måske en fjerde) gang, for ved hans død i 1952 befandt partituret sig i Statsradiofoniens nodebibliotek. I marts 1965 blev det overført til Det Kongelige Bibliotek på hans enke, Constance Langgaards foranledning.

Danmarks Radio studieproducerede symfonien med Aalborg Byorkester og dirigenten Alf Sjøen den 18. september 1975. Produktionen blev udsendt første gang i radioen den 22. juli 1977. Den første koncertopførelse fandt sted 6. maj 1979 i Konserthuset i Helsingborg, hvor Helsingborg Symfoniorkester og medlemmer af Radiosymfoniorkestret opførte værket under ledelse af Michael Schönwandt. En optagelse fra denne koncert blev udsendt i Danmarks Radio den 17. maj 1979. Symfonien blev indspillet første gang i 1992 som led i Artur Rubinstein-filharmonikernes og Ilya Stupels samlede indspilning af Langgaards symfonier (vol. 5; Danacord, DACODC 408).

På manuskriptets titelblad læses: ...*Symfoni Nr. 12. Stretta.* (Ny “Symfoni Nr. 1.”)... “Stretto” er italiensk og betyder stram, tæt, knap. Betegnelsen blev brugt første gang af Langgaard i forbindelse med den ligeledes ultrakorte symfoni nr. 11 (1944-45), der en overgang blev karakteriseret som en *Stretto-symfoni*. Langgaard overvejede også at kalde de to symfonier *Disgrazia* (‘Ulykke’) nr. 1 og 2. Hvad angår betegnelsen “ny symfoni nr. 1” uddybes dette af Langgaards note efter sidste takt i partiturrenskriften: *Min Symfoni Nr 1 komponeret igen i koncentreret Form!* [...] *Rued Langgaard 15 Aar*.⁶ Den formmæssige parallelitet mellem symfoni nr. 1 (BVN 32; 1908-11) og nr. 12 fremgår af skitsen til symfoni nr. 12, som er forsynet med overskrifter svarende til titlerne på den første symfonis sats 2-5: *II Fjeldblomster* = symfoni nr. 12, t. 191-195; *III Sagn* = t. 196-200; *IV Opad Fjeldet* = t. 201-209; *V Livsmod* = t. 210-232. Hovedsatsen i symfoni nr. 12 (t. 1-190) må følgelig betragtes som en parallel til første sats af symfoni nr. 1, *Brændinger og*

The symphony was sketched out during a summer stay at the fishing hamlet of Arild on Kullen (Sweden) in July 1946. At the beginning, the sketch has the date 6 July; there is no end-date. The sketch has been hastily written down, but does give the impression that the unusual, abrupt form had already been conceived when the composition was first committed to paper. When Langgaard drew up the score fair copy in Ribe a month later, between 6 and 19 August, he saw no reason to make formal changes compared with the sketch, which seems to confirm that the unusual disposition of the work was well-considered, although it may seem spontaneous or unfinished. On the same day as the fair copy was finished, 19 August 1946, Rued Langgaard sent the score to the Danish State Radio in Copenhagen as a programme proposal. On the cover of the manuscript he had described the composition as *unusable* – the reason he gives in the accompanying letter being: “.to be on the safe side I [have] designated my Symphony no. 12 as ‘unusable’. But I do not mean it”.⁵ Here Langgaard is of course referring to the refusal from the State Radio which he thought (not without some justification) he could expect. Nor did he have to wait long: on 9 October the score was returned with a refusal to perform it. Langgaard immediately sent the score in again, after which it was routinely placed in the Corporation’s music archives. In July 1948 Langgaard asked for the manuscript back, but he must have submitted it a third (and perhaps a fourth) time, for on his death in 1952 the score was kept in the State Radio music library. In March 1965 it was transferred to the Royal Danish Library at the request of his widow, Constance Langgaard.

The Danish Broadcasting Corporation (DR) did a studio production of the symphony with the Aalborg City Orchestra and the conductor Alf Sjøen on 18 September 1975. This was broadcast for the first time on the radio on 22 July 1977. The first concert performance took place on 6 May 1979 in the concert hall in Helsingborg, where the Helsingborg Symphony Orchestra and members of the Danish Radio Symphony Orchestra performed the work under the baton of Michael Schönwandt. A recording from this concert was broadcast on Danish radio on 17 May 1979. The symphony appeared on record for the first time in 1992 as part of the Artur Rubinstein Philharmonic’s and Ilya Stupel’s recording of Langgaard’s collected symphonies (vol. 5, Danacord, DACODC 408).

On the title page of the manuscript one reads: ...*Symphony no. 12. Stretta.* (New “Symphony no. 1.”)... “Stretto” is Italian and means tight, narrow, succinct. The term was used for the first time by Langgaard in connection with the similarly ultra-short Symphony no. 11 (1944-45), which for a while was characterized as a *Stretto symphony*. Langgaard also considered calling the two symphonies *Disgrazia* (‘accident, disgrace’) nos. 1 and 2. As for the designation “New Symphony no. 1”, this is clarified by Langgaard’s note after the last bar of the score fair copy: *My Symphony No. 1 composed again in concentrated Form!* [...] *Rued Langgaard 15 years old*.⁶ The formal parallels between Symphony no. 1 (BVN 32; 1908-11) and no. 12 are evident from the sketch for Symphony no. 12, which is furnished with headings corresponding to the titles of the first symphony’s movements 2-5: *II Mountain Flowers* = Symphony no. 12, bb. 191-195; *III Legend* = bb. 196-200; *IV Up the Mountain* = bb. 201-209; *V Courage in life* = bb. 210-232. The main movement in Symphony no. 12 (bb. 1-190) must consequently be regarded as a parallel to the first movement of Symphony

Solglimt. I det renskrevne partitur valgte Langgaard at udelade overskrifter.

Symfoni nr. 12 er ikke baseret på motiver eller temaer fra symfoni nr. 1, men der kan konstateres et tydeligt slægtskab, for eksempel mellem åbningsmotiverne i begge værker. Der er sammenfald mellem toneart, taktart og til en vis grad tempo og musikalsk karakter i de fem nævnte afsnit i symfoni nr. 12 og de fem satser i symfoni nr. 1. De markante forskelle mellem de to kompositioner er dog umiddelbart langt mere synlige. For det første er der værkernes længde – symfoni nr. 1 er, målt i spilletid, ti gange så lang som symfoni nr. 12. Sidstnævnte er ganske vist også stor i anslaget, men det "rasende" indledningstempo giver kun energi nok til en art førstesats med hovedtema, sidetema og reprise – mens de fire følgende satser fremstår som ganske korte fragmenter og antydninger. For det andet er symfoni nr. 12 forsynet med en række tempo- og karakterbetegnelser, som antyder en distance fra komponistens side, eksempelvis *Som trivielle Domsbasuner!* (t. 149), *Fortravlet nervøst!* (t. 157) og ikke mindst: *Amok! En Komponist exploderer* (t. 230). Hvor symfoni nr. 1 slutter med den 15-årige komponists bredt anlagte apoteose til livsmodet, må den 53-årige Langgaard med en sidste krampetrækning sætte punktum for sin 'genkomponerede' ungdomssymfoni. Den tætte sammenhæng i dette tilfælde mellem liv og værk fremgår tydeligt af det foregående, men en uddybning af den biografisk-kunstneriske kontekst kan måske bidrage yderligere til en forståelse af symfoniens idé og indhold. Dobbeltheden i titlen modsvars som nævnt af samtidigheden af et pro- og et contra-aspekt i musikken, som kommer til udtryk gennem misforhold på forskellige planer: den traditionelle romantiske gestus i forhold til den aparte form, symfoni nr. 12 i forhold til nr. 1 og endelig komponistens distancerende kommentarer i forordet. Det er musik, der så at sige fremstår med to ansigter, et positivt og et negativt. Det positive omfatter byen Helsingborg og symfoni nr. 1, der tilsammen for Langgaard, i hvert fald i erindringens lys, må symbolisere trykthed, uskyld og forventninger til fremtiden.

Den unge Langgaard passerede Helsingborg mange gange i årene 1898-1908 på vej til sommeropholdsstedet Arild på Kullen, hvor han som 15-årig komponerede dele af sin første symfoni. Han kom ofte senere til Kullen, men i juli 1946 genså han Helsingborg for første gang efter krigen, på vej til og fra Arild. Gensynet med Helsingborg må have fremkaldt erindringen om forudoms optimisme, sådan som den fandt udtryk i teenagerens symfoni nr. 1. Den 53-årige Langgaard ser med andre ord sig selv som 15-årig, i de samme omgivelser, men synsvinklen er nødvendigvis præget af de mellemliggende års begivenheder. Det ungdommelige gå-på-mod er henved 40 år senere afløst af en tilstand af håbløshed og desillusion, dog med et anstrøg af galgenhumor. På den baggrund træder det negative ansigt, modbilledet, frem: Helsingborg får et symbolsk skær af tab og dødsrige over sig og fremstår som *Helsingeborg*, og symfoni nr. 1 bliver genfortolket som symfoni nr. 12 i form af en torso. Kunstneren befinder sig i en magtesløs situation og er så at sige malet op i et hjørne, hvor protest og provokation er adækvate kunstneriske udtryk. I et lidt mindre personligt perspektiv kan man fortolke symfonien som udtryk for, at den 'opløftende' romantiske symfoni anno 1900 ikke længere er en kunstnerisk mulighed.

Musikalske kryptogrammer ses jævnligt i Langgaards værker, og det er ikke tilfældigt, at slutningen af symfoni nr. 12 (takt 231-32 i horn, trompet 3, trombone 3) på symbolsk vis rummer det 'djævelske' tritonus-interval (f-h).

no. 1, *Surf and Sun Gleams*. In the fair-copied score Langgaard chose to omit the headings.

Symphony no. 12 is not based on motifs or themes from Symphony no. 1, but one can note clear affinities, for example between the opening motifs in both works. There are similarities in key, time signature and to some extent tempo and musical character in the five sections of Symphony no. 12 and the five movements of Symphony no. 1. However, the differences between the two compositions are far more directly visible. In the first place there is the lengths of the works – Symphony no. 1 is ten times as long as Symphony no. 12. True, the latter is also grand in scale, but the "furious" introductory tempo only provides energy for a kind of first movement with first subject, second subject and recapitulation – while the next four movements take the form of very short fragments and hints. In the second place Symphony no. 12 has been furnished with a number of tempo and character markings that suggest some distancing by the composer, for example *Like trivial Last Trumps!* (b. 149), *Busily nervous!* (b. 157) and not least *Amok! A composer explodes* (b. 230). Whereas Symphony no. 1 ends with the 15-year-old composer's expansive paean to courage, the 53-year-old Langgaard must end his 're-composed' youthful symphony with a last spasm. The close connection in this case between life and work is clear from the above, but a clarification of the biographical and artistic context may contribute further to an understanding of the idea and content of the symphony. The ambivalence of the title corresponds, as pointed out, to the simultaneous presence of a pro and contra aspect in the music, which is expressed by disproportions at various levels: the traditional romantic gesture as against the odd form, Symphony no. 12 as against no. 1, and finally the composer's distancing comments in the preface. This is music that so to speak presents two faces, positive and negative. The positive applies to the town of Helsingborg and Symphony no. 1, which for Langgaard, at least in the light of memory, must symbolize security, innocence and expectations of the future.

The young Langgaard passed through Helsingborg many times in the years 1898-1908 on his way to his summer residence Arild on Kullen, where at the age of 15 he composed parts of his first symphony. He often went back to Kullen later, but in July 1946 he saw Helsingborg again for the first time after the war, on his way to and from Arild. Seeing Helsingborg again must have evoked memories of the optimism of the past, as it has been expressed in the teenager's Symphony no. 1. In other words, the 53-year-old Langgaard saw himself as a 15-year-old, in the same surroundings, but the view was inevitably coloured by the events of the intervening years. Some forty years later, the youthful energy has been replaced by a state of hopelessness and disillusionment, yet with a touch of gallows-humour. Against this background the negative face, the contrasting image, appears: Helsingborg in the symbolic light of loss and the realm of death, appearing as *Helsingeborg*, and Symphony no. 1 is reinterpreted as Symphony no. 12 in the form of a torso. The artist is in a situation of powerlessness and has so to speak painted himself into a corner where protest and provocation are appropriate forms of artistic expression. In a slightly less personal perspective one can interpret the symphony as meaning that the 'stirring' romantic symphony of 1900 is no longer an artistic possibility.

One often sees musical cryptograms in Langgaard's works, and it is no coincidence that the end of Symphony no. 12 (bars 231-32 in the horn, trumpet 3, trombone 3) symbolically contain the 'Devil's' tritone interval (F-B).

Symfoni nr. 12 udgør sammen med symfoni nr. 11 og *Fri Klaver-sonate* (BVN 309) en lille værkgruppe, som introducerer det fanden-i-vold'ske i Langgaards musik. I disse kompositioner bringer han formen til en ydergrænse og problematiserer den romantiske æstetik. Det kunstneriske udsagn bliver flertydigt eller selvmodsigende, og det kan ligefrem virke som om komponisten træder sig selv, og det han står for, under fode. I værker som disse sammenflettes 'det destruktive' og 'det konstruktive', som er, hvad man kunne kalde det idémæssige hovedtema i Langgaards musik, på en ny måde, hvor det selvfortolkende eller ligefrem selvbiografiske får en fremtrædende rolle.

Bendt Viinholt Nielsen, februar 2004

Along with Symphony no. 11 and *Free Piano Sonata* (BVN 309) Symphony no. 12 makes up a small group of works that introduce a devil-may-care attitude in Langgaard's music. In these compositions he takes form to its limits and problematizes the romantic aesthetic. The artistic statement becomes multifaceted and self-contradictory, and it may actually seem that the composer tramples himself and what he stands for under foot. In works like these 'the destructive' and 'the constructive' – what one could call the main conceptual theme in Langgaard's music – are interwoven in a new way where self-interpretation or even autobiography are given a prominent role.

Bendt Viinholt Nielsen, February 2004

NOTER

- 1 Anført under overskriften "Forord" i manuskriptpartituret (RLS 28,1); gengives her med enkelte ortografiske ændringer med henblik på at lette forståeligheden:
 - RL har: *Hél = / singeborg / af / "Hèl" dér hvor...* (tankestreg før *af* og komma foran *dér* indsat)
 - komma efter *Helsinge* indsat
 - kolon efter *Helsingeborg* (sidste punktum) indsat
- 2 Jfr. Olof Östergren: *Nusvensk Ordbok* (1931) og Valfrid Palmgren Munch-Petersen og Ellen Hartmann: *Svensk-dansk ordbog* (tredje udgave, 5. oplag, 1988).
- 3 Notat i RLs privatarkiv, Det Kongelige Bibliotek, Håndskriftafdelingen, Tilg. 554,4. Ordet Vikingebjerg er med Constance Langgaards håndskrift udstreget og erstattet af Helsingborg.
- 4 Rued Langgaards Samling, Det Kongelige Bibliotek, RLS 28,4 (1946?). I et notat fra sommeren 1948 findes en kortere variant: Motto: "Christoffer 3. Kronet i Ribe, død i [dvs. paa] Helsingborg Slot" (RLs privatarkiv, Det Kongelige Bibliotek, Håndskriftafdelingen, Tilg. 554,4).
- 5 Brev i DR's arkiv, korrespondancen med RL, nu i Rigsarkivet.
- 6 RLS 28,1.

NOTES

- 1 Written under the heading "Preface" in the manuscript score (RLS 28,1); reproduced here with a few orthographic changes to ease understanding. RL has:
 - *Hél = / singeborg / af / "Hèl" dér hvor...* (dash before *af* and comma before *dér* inserted)
 - comma inserted after *Helsinge*
 - colon inserted after *Helsingeborg* (last full stop)
- 2 Cf. Olof Östergren: *Nusvensk Ordbok* (1931) and Valfrid Palmgren Munch-Petersen and Ellen Hartmann: *Svensk-dansk ordbog* (3rd ed., 5th impression, 1988).
- 3 Note in RL's private archive, Royal Danish Library, Department of Manuscripts, Tilg. 554,4. The word Vikingebjerg has been crossed out and replaced by Helsingborg in Constance Langgaard's handwriting.
- 4 Rued Langgaard's Collection, Royal Danish Library, RLS 28,4 (1946?). In a note from the summer of 1948 there is a shorter variant: Motto: "Christoffer III crowned in Ribe, died in Helsingborg Castle" (RL's private archive, Royal Danish Library, Dept. of Manuscripts, Tilg. 554,4).
- 5 Letter in the DR archives, correspondence with RL, now in the National Archives.
- 6 RLS 28,1.

STRUMENTI DELL'ORCHESTRA

Flauto piccolo

Flauti 1-2 (anche flauto piccolo 2-3)

Oboi 1-3

Clarinetti in Si, 1-3 (3 anche clarinetto in La)

Fagotti 1-3

*Corni in Fa 1-4**

Trombe in Fa 1-3

Tromboni 1-3

Tuba

Timpani

Piatti

Archi

* Horn i basnøgle klinger en kvart over den noterede tonehøjde.

* Horn passages in the bass clef sound a fourth above the notated pitch.

NOTE TIL DIRIGENTEN

I t. 141 er orkesterstemmerne for klarinet 1-3's vedkommende af spilletekniske grunde enharmonisk omtydet, dvs. noteret med \flat 'er i stedet for \sharp 'er

NOTE TO THE CONDUCTOR

For technical reasons the orchestral parts for clarinets 1-3 have been enharmonically reinterpreted in b. 141 – i.e. notated with flats instead of sharps.

Symfoni nr. 12

"Helsingborg"

Rued Langgaard

(BVN 1318)

Rasende!¹⁾ (♩ = 152)

Musical score for the first system of instruments: Piccolo, Flauto (1 and 2), Oboe (1 and 2), Clarinetto (1 in Si^b, 2 in Si^b, 3 in La), and Fagotto (1 and 2). The score is in 3/4 time with a key signature of two sharps (D major). It features a dynamic marking of *ff* and includes various musical notations such as slurs, accents, and articulation marks.

Rasende!¹⁾ (♩ = 152)

Musical score for the second system of instruments: Corno (Fa) (1, 2, 3, 4), Tromba (Fa) (1, 2, 3), Trombone (1, 2, 3), Tuba, Timpani, and Piatti. The score continues in 3/4 time with a key signature of two sharps. It includes dynamic markings such as *ff* and *mf*, and features complex rhythmic patterns and articulation.

Rasende!¹⁾ (♩ = 152)

Musical score for the third system of instruments: Violino I, Violino II, Viola, Violoncello, and Contrabbasso. The score continues in 3/4 time with a key signature of two sharps. It features a dynamic marking of *ff* and includes various musical notations such as slurs and articulation marks.

1) Furiously!
Furieux!

KILDER OG KRITISK BERETNING

KILDER

- A. Partitur. Autograf
- B. Partiturfragmenter i kladdeform
- C. Skitse
- D. Titelblad

A. Partitur. Autograf

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling, RLS 28,1 (oprindelig katalogsignatur: CII). Autograf. Renskrift med blæk. Proveniens: Danmarks Radios nodebibliotek (reg. nr. 5665); udleveret til Det Kongelige Bibliotek 1965.

Titel 1: *Rued Langgaard: / Symfoni Nr. 12. Stretta. / (uanvendelig) [dette ord overstreget med blyant] / Juli 1946*

Titel 2: *Hélsingeborg. / Symfoni Nr. 12. Stretta. / (Ny "Symfoni Nr. 1.") / af / Rued Langgaard / Orkester-Partitur.*

Dateret på første nodeside: *Ribe 6/8 46. – og til slut: Min Symfoni Nr 1 komponeret igen i koncentreret Form! Ribe 19 August 1946. Komp i Arild Juli 1946. Rued Langgaard 15 Aar* [!]

26 blade, 33,7 × 25,4 cm; 49 beskrevne sider; paginering: (upag. titelside 1), (1 upag. side med forord), (upag. titelside 2), (blank), 1-46, (2 blanke). Indlagt i kartonomslag hidrørende fra Danmarks Radios nodebibliotek.

Papirtype: *Hug & Co. [Zürich] Nr. 30. 30 linig (30 systemer)*

På bagsiden af titelblad 1: *Forord: / Hël = / singeborg / af / "Hël" dér hvor Døds gudinden Hel bor og Gang-lad'erne (Doven-Lars'erne) / holder til og faar Rakter / i Enden. Helsinge svensk / Udtryk for Helvede! / Helsingeborg dejlig By / Rued L.*

Kommentar.

Angivelsen "uanvendelig" på titel 1 forklares af RL i det brev, som var vedlagt, da han 19.8.1946 indsendte partituret til Statsradiofonien som programforslag: "...min Symfoni Nr. 12... [har] jeg for en Sikkerheds Slyld... betegnet 'uanvendelig'. Men jeg mener det ikke" (citeret fra brev i DR's arkiv, nu i Rigsarkivet).

B. Partiturfragmenter i kladdeform

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling. Blæk.
1. RLS 28,3 [blad 1-3]. Fragment indeholdende t. 131-146. Ubetegnet; udateret.

3 blade, 34 × 27 cm; 6 beskrevne, upaginerede sider. Fragmentet findes på fire af de seks sider, nemlig s. [1]-[3] og [5]; de øvrige sider rummer bidrag til andre værker.

2. RLS 28,3 [blad 4]. Fragment indeholdende t. 184-190 + t. 213-216.

SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY

SOURCES

- A. Score. Autograph
- B. Score fragments in draft form
- C. Sketches
- D. Title leaf

A. Score. Autograph

The Royal Danish Library, Rued Langgaard's Collection, RLS 28,1 (original catalogue signature: CII). Autograph. Fair copy in ink. Provenance: The Danish Broadcasting Corporation music library (shelf mark no. 5665); handed over to The Royal Danish Library 1965.

Title 1: *Rued Langgaard: / Symphony No. 12. Stretta. / (of no use) [this parenthesis crossed over in pencil] / July 1946*

Title 2: *Hélsingeborg. / Symphony No. 12. Stretta. / (New "Symphony No 1.") / by / Rued Langgaard / Orchestral score.*

Dated on the first page of music: *Ribe 6/8 46. – and at the end: My Symphony No 1 composed again i concentrated form! Ribe 19 August 1946. Comp in Arild July 1946. Rued Langgaard 15 Years old* [!]

26 leaves, 33.7 × 25.4 cm; 49 pages of writing; paginated: (un-numbered title page 1), (1 unnumbered page with a foreword), (unnumbered title page 2), (blank), 1-46, (2 blank pages). Enclosed in a cardboard cover from the music library of Danish Broadcasting Corporation.

Paper type: *Hug & Co. [Zürich] Nr. 30. 30 linig (30 staves)*

On the back of title page 1: *Preface: / Hël = / singeborg / from / "Hël", where the Goddess of Death Hel lives and Ganglads (Lazy Lars's) / live and get rockets / up the behind. Helsinge, Swedish / expression for Hell! / Helsingeborg; lovely town. / Rued L.*

Commentary.

The designation "not to be used" on title page 1 is explained by RL in the letter which he enclosed with the score when he 19 Aug 1946 submitted the manuscript to the State Radio as a programme suggestion: "to be on the safe side, I have designated my Symphony No. 12 'not to be used'. But I do not mean it" (quoted from letter in the DR archives, now in the National Archives).

B. Score fragments in draft form

The Royal Danish Library, Rued Langgaard's Collection. Ink.
1. RLS 28,3 [fols. 1-3]. Fragment comprising bb. 131-146. Undesignated; undated.

3 leaves, 34 × 27 cm; 6 unnumbered pages of writing. The fragment is found on four of the six pages, i.e. pp. [1]-[3] and [5]; the two remaining pages have contributions to other works.

2. RLS 28,3 [fol. 4]. Fragment comprising bb. 184-190 + bb. 213-216.

Betegnet: *Skitse*. Udateret.

1 blad, 33,7 × 25,4 cm; 2 beskrevne sider, recto pag. 39 (side-tallet overstreget); verso er upag.

Påskrift [s. 2] efter t. 216: *Forord: Hel = singeborg af "Hél" [... udraderet passage] Helsinge svensk Udtryk for Helvede! Helsingeborg dejlig By*

Kommentar.

Fragmenterne, der indeholder i alt 28 takter, bærer præg af at være udfærdiget i stor hast. Der kan konstateres mangler, hvad angår artikulation og dynamik i forhold til A, men kilden rummer også enkelte detaljer, som ikke findes i A.

C. Skitse

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 28,2. Blyant og blæk.

Titel: *Helsingeborg / Ny Symfoni Nr 1. / Symfoni Nr 12. / Skitser / Arild Juli 1946!* (en tidligere, nogenlunde enslydende påskrift med blyant er delvis udraderet).

Dateret ved begyndelsen: *6/7 46 (Kullen)* – sammesteds findes påskriften: *Symfoni No 1 igen !! (15 Aar)*

5 blade (omslag med titel, heri 3 indlagte blade), 34 × 27 cm; 9 beskrevne sider, upagineret. Skitsen omfatter 5 sider fordelt på blad [1]-[4]; de 4 resterende sider rummer bidrag til andre værker.

Kommentar.

Skitsen er noteret på 2 (enkelte steder 3) systemer og omfatter hele værket undtagen t. 180-190 (t. 180-183 er en gentagelse, resten er skitseret i partiturforn i B2). Ved t. 191 anføres *II Andante (Fjeldblomster)*, ved t. 196: *III Lento misterioso (Sagn)*, ved t. 201: *IV Marcato alla marcia (Opad Fjeldet)*, ved t. 210: *V Allegro (Livsmod)*.

D. Titelblad

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 28,4. Blæk (fremhævninger med rød farvestift).

1 blad hvidt papir, 28,5 × 21,5 cm; 1 beskrevet side; upag. Udateret.

På skrå i øverste venstre hjørne påskriften *Titelblad* – derunder: *Christoffer III - / Konge over Danmark, Sverige og Norge. / Kronet i Ribe Domkirke. / Død paa Hålsingborg Slot. / Rued Langgaard / Hålsingborg. / Symfoni Nr. 12. / [fodnote:] Bedes vedlagt mit Partitur "Hålsingborg" / i Statsradiofonien. / Samt forelagt Bedømmelsesudvalget*

Kommentar.

Titelbladet blev i 1976 fundet frem mellem RLs efterladte skitser og fragmentariske nodemanuskripter; det er højst sandsynligt afsendt til radioen og er kommet retur til RL sammen med partituret, hvorfra det så er fjernet, inden RL indsendte partituret til Statsradiofonien på ny.

REDAKTIONSGRUNDLAG

Udgaven er baseret på værkets hovedkilde, autografpartituret (kilde A). Der er foretaget sammenligning med de foreliggende fragmenter i kladdeform (B) med henblik på komplettering af noteteksten for så vidt angår detaljer, der må anses for at være overset af komponisten ved udarbejdelsen af partiturrenskriften (A). Skitserne (kilde C) er konsulteret i tvivlstilfælde; denne kilde er dog af fragmentarisk og præliminær karakter og uden autoritativ kildemæssig betydning. Kilde D er uden betydning for udgaven.

Designated: *Sketch*. Undated.

1 leaf, 33.7 × 25.4 cm; 2 pages of writing, recto numbered 39 (the page number is crossed over); verso is unnumbered.

Inscription [p. 2] after b. 216: *Preface: Hel = singeborg from "Hél" [... erased passage] Helsinge Swedish expression for Hell! Helsingeborg lovely town*

Commentary.

The fragments, which comprise a total of 28 bars, bear the stamp of having been drawn up in great haste. Compared to A, shortcomings can be noted in terms of articulation and dynamics, but the source also contains some details that are not found in A.

C. Sketch

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 28,2. Pencil and ink.

Title: *Helsingeborg / New Symphoni No 1. / Symphony No 12. / Sketches / Arild July 1946!* (an earlier, roughly similar inscription in pencil is partly erased).

Dated at the beginning: *6/7 46 (Kullen)* – in the same place there is the designation: *Symphony No 1 again !! (15 years old)* 5 leaves (cover with title in which 3 leaves are inlaid), 34 × 27 cm; 9 unnumbered pages of writing. The sketch comprises 5 pages distributed on fols. [1]-[4]; the 4 remaining pages contain contributions to other works.

Commentary.

The sketch is notated on 2 (in some places 3) staves and includes the entire work except bb. 180-190 (bb. 180-183 comprise a repetition, the rest is outlined in score form in B2). At b. 191 is stated: *II Andante (Mountain Flowers)*, at b. 196: *III Lento misterioso (Legend)*, at b. 201: *IV Marcato alla marcia (Up the Mountain)*, at b. 210: *V Allegro (Courage)*.

D. Title page

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 28,4. Ink (emphasis marked in red crayon).

1 leaf of writing paper, 28.5 × 21.5 cm; 1 unnumbered page of writing. Undated.

At an angle in the upper left corner the designation *Titlepage* is found – and below: *Christoffer III - / King of Denmark, Sweden and Norway. / Crowned in Ribe Cathedral. / Died at Hålsingborg Castle. / Rued Langgaard / Hålsingborg. / Symphony No. 12. / [footnote:] Please enclose this page to my score "Hålsingborg" / in the State Radio. / And please submit it to the assessment committee*

Commentary.

The title page was found in 1976 among RLs left behind sketches and fragmentary music manuscripts; it was most likely sent to the radio and returned to RL together with the score, from which it was then removed, before RL submitted the score to the State Radio once again.

TEXTUAL BASIS OF THE EDITION

The edition is based on the main source of the work, the autograph score (source A). A comparison has been made with the available fragments in draft form (B) with a view to completing the score text as far as details are concerned that may have been overlooked by the composer when preparing the score fair copy (A). The sketches (source C) are consulted in case of doubt; however, this source is of a fragmentary and preliminary nature and without authoritative source significance. Source D is irrelevant to the edition.

RETNINGSLINJER FOR UDGAVEN

Udgiverens tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser; til-føjede buer er angivet med brudt streg og buændringer som en kombination af hel og brudt streg. Tilføjelser foretaget med hjemmel i kilde **B** er anført i udgaven på redaktionelt niveau, dvs. med typografisk markering i noteteksten. Yderligere dokumentation findes i noterne nedenfor.

Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren med mindre andet er nævnt i noterne. Faste fortegn for klarinet er tilføjet af udgiveren. Der er foretaget stiltiende tilføjelse af manglende nodepunkteringer og manglende triol-, kvintol- og tilsvarende angivelser. Komponistens overskrifter i partituret gengives i moderne retskrivning.

Redaktionelle kommentarer samt oplysninger om forhold, der ikke er typografisk markeret i udgaven, findes i noterne.

NOTER

Tonehøjden angives på konventionel vis ud fra 'nøglehuls-c'et' = c¹.

<i>takt</i>	<i>stemme</i>	<i>kommentar</i>
1-110	cl 3	RL foreskriver klarinetter i B, men noterer i t. 34-42 et dis (klang cis) i cl 1, som ikke kan udføres på et B-instrument; problemet er løst ved at overføre passagen t. 34-42 til cl 3, som kan udføre passagen fra t. 1 på et instrument i A og skifte til cl i B i t. 110
2	picc, fl 1, ob, cl 1-2, cor 1, vl 1, vl 2	rytmen opr. noteret ♩ i alle temaforekomster i A undtagen i t. 180; rettelser til ♩ er foretaget af RL alle steder undtagen i t. 80, som han må have overset
4	trb 2-3	➤ tilføjet i analogi med tr og trb 1
5	tr 1	<i>mf</i> tilføjet i overensst. med t. 183
9	picc, fl, ob, cl 1, cor 1	buens endepunkt ændret fra node 3 til node 2 i overensst. med t. 75 (og C)
	tr 2	fis tilføjet i overensst. med t. 75; i t. 9 er noteret heltaktspause; der er dog ingen begrundelse for at der skal være forskel mellem de to i øvrigt identiske takter
10	tr 1-2, tuba	buer tilføjet i overensst. med t. 76 (og i analogi med tuba t. 9)
14	tr, trb	node 2: (♯) findes i A
20	cl 2	node 3: d ³ rettet til his ² i overensst. med t. 86 og i analogi med picc, ob 1, ob 3 og vl 1 (fejlnotation i A)
23	vl 1, vlc, cb	node 3: (♯) findes i A
24	vl 1, vlc, cb	node 1: (♯) findes i A
34-42	cl 3	passagen er i A noteret i cl 1-stemmen (i B); omlagt til cl 3 i A (jfr. note til t. 1)
40	cl 3	node 1: ♯ for d mgl. i A (passagen er i kilden noteret for B-klarinet, jfr. ovenstående note); den typografiske markering indikerer at fortegnet mangler i kilden

EDITORIAL GUIDELINES

Material supplied or emended by the editor is identified typographically in the score by square brackets; supplied slurs and ties are shown with a broken line and emended slurs and ties by a combination of unbroken and broken lines. Additions made on the authority of source **B** are marked in the edition at the editorial level, i.e. with typographical marking in the score. Additional information can be found in the notes below.

Cautionary accidentals in round brackets are supplied by the editor. Key signatures in the clarinet parts are also editorial. Missing dots and missing triplet and quintuplet marks (and the like) have been supplied tacitly. The composer's headlines in the score are showed in modern spelling.

Editorial comments and information about matters that are not identified typographically in the score are to be found in the notes below.

NOTES

Pitch is indicated in the conventional way from the 'keyhole c' = c¹.

<i>bar</i>	<i>part</i>	<i>comment</i>
1-110	cl 3	RL prescribes clarinets in B, but in bb. 34-42 he has a d [♯] (sounding c [♯]) in cl 1, which cannot be executed on a B instrument; the problem is solved by transferring the passage bb. 34-42 to cl 3 which can play the passage on an A instrument from b. 1 and change to B in b. 110
2	picc, fl 1, ob, cl 1-2, cor 1, vl 1, vl 2	the rhythm originally written ♩ in all places in A (except in b. 180); the correction to ♩ was made by RL all over except in b. 80 which he must have overlooked
4	trb 2-3	➤ supplied by analogy with tr and trb 1
5	tr 1	<i>mf</i> supplied in agreement with b. 183
9	picc, fl, ob, cl 1, cor 1	the end point of the slur emended from note 3 to note 2 in agreement with b. 75 (and C)
	tr 2	f [♯] supplied in accordance with b. 75; in b. 9 there is a semibreve rest; there is no reason, however, why two otherwise identical bars should differ in this way
10	tr 1-2, tuba	slurs supplied in agreement with b. 76 (and by analogy with tuba b. 9)
14	tr, trb	note 2: (♯) is in A
20	cl 2	note 3: d ³ emended to h ^{♯2} in agreement with b. 86 and by analogy with picc, ob 1, ob 3 og vl 1 (notational error in A)
23	vl 1, vlc, cb	note 3: (♯) is in A
24	vl 1, vlc, cb	note 1: (♯) is in A
34-42	cl 3	in A the passage is written in the cl 1 part (in B); transferred to cl 3 in A (cf. note to b. 1)
40	cl 3	note 1: ♯ before d wanting in A (in the source, the passage is written for B clarinet, cf. the above note); the typographical marking indicates that the accidental is not in the source

53	cl 3	node 5: # for c ² mgl. i A (passagen er i kilden noteret for B-klarinet, jfr. note til t. 1); den typografiske markering indikerer at fortegnet mangler i kilden	53	cl 3	note 5: # before c ² wanting in A (in the source, the passage is written for B, clarinet, cf. note to b. 1); the typographical marking indicates that the accidental is not in the source
	cl 3, fag, vl 2, vla, vlc, cb	sidste fjerdedel: stacc. tilføjet i analogi med t. 8		cl 3, fag, vl 2, vla, vlc, cb	last crotchet: stacc. supplied by analogy with b. 8
54	cl 3	node 2: # for g ² mgl. i A (passagen er i kilden noteret for B-klarinet, jfr. note til t. 1); den typografiske markering indikerer at fortegnet mangler i kilden	54	cl 3	note 2: # before g ² wanting in A (in the source, the passage is written for B, clarinet, cf. note to b. 1); the typographical marking indicates that the accidental is not in the source
58	tr 1-2	node 1: (♯) findes i A	58	tr 1-2	note 1: (♯) is in A
61	fl 2	node 1: d ⁵ rettet til h ² i analogi med ob 2 (d må være en fejlnotation i A)	61	fl 2	note 1: d ⁵ emended to b ² by analogy with ob 2 (d must be a notational error in A)
72	cl 3	node 5: # for c ² mgl. i A (passagen er i kilden noteret for B-klarinet, jfr. unison cl 2 og note til t. 1); den typografiske markering indikerer at fortegnet mangler i kilden	72	cl 3	note 5: # before c ² wanting in A (in the source, the passage is written for B, clarinet, cf. note to b. 1); the typographical marking indicates that the accidental is not in the source
75	picc, fl, ob, cl 1	node 3: marc. tilføjet i analogi med t. 9	75	picc, fl, ob, cl 1	note 3: marc. supplied by analogy with b. 9
76	timp	bindebue node 1-2 tilføjet i analogi med t. 10	76	timp	slur notes 1-2 supplied by analogy with b. 10
78	timp	node 2: stacc. tilføjet i overensst. med t. 12	78	timp	note 2: stacc. supplied in accordance with b. 12
80	tr, trb	rytmen ændret i overensst. med t. 14 og i analogi med alle øvrige temaprepræsentationer, jfr. note til t. 2 ovf.	80	tr, trb	the rhythm emended in agreement with b. 14 and by analogy with all other presentations of the theme, cf. note to b. 2.
	tr, trb	node 2: (♯) findes i A		tr, trb	note 2: (♯) is in A
83	cl	node 3: marc. tilføjet i analogi med t. 17	83	cl	note 3: marc. supplied by analogy with b. 17
85-86	picc, fl	buer justeret og tilføjet i analogi med t. 17-18	85-86	picc, fl	slurs adjusted and supplied by analogy with bb. 17-18
87	fl, cl 1, cl 3, cor, trb	node 1: marc. tilføjet i analogi med t. 21	87	fl, cl 1, cl 3, cor, trb	note 1: marc. supplied by analogy with b. 21
89	vl 1, vla, vlc, cb	node 3: (♯) findes i A	89	vl 1, vla, vlc, cb	note 3: (♯) is in A
91	fl, cl 3	marc. tilføjet i analogi med t. 21	91	fl, cl 3	marc. supplied by analogy with b. 21
98	cl 3	node 6: # for g ¹ mgl. i A (passagen er i kilden noteret for B-klarinet, jfr. note til t. 1); den typografiske markering indikerer at fortegnet mangler i kilden	98	cl 3	note 6: # before g ¹ wanting in A (in the source, the passage is written for B, clarinet, cf. note to b. 1); the typographical marking indicates that the accidental is not in the source
115-118	vl 2, vlc soli	buer tilføjet i analogi med t. 123-124	115-118	vl 2, vlc soli	slurs supplied by analogy with bb. 123-124
116	vl 1, vla	◀ ▶ justeret i analogi med t. 118 (fl 1, ob 2, vl 1, vla) og t. 124 (ob 1-2); i t. 116 begynder cresc. på node 1 og dim. på node 2	116	vl 1, vla	◀ ▶ adjusted by analogy with b. 118 (fl 1, ob 2, vl 1, vla) and b. 124 (ob 1-2); in b. 116 cresc. begins at note 1 and dim. at note 2
121	fag 2	buen er uklart noteret i A, men her tolket i analogi med fraseringen i ob 2 (en alternativ læsemåde kunne være én bue fra t. 121 node 1 til t. 122 node 4; uklarheden skyldes bladvending i A mellem t. 121 og 122)	121	fag 2	the slur in unclear in A, but here interpreted by analogy with the phrasing in ob 2 (an alternative reading could be one slur from b. 121 note 1 to b. 122 note 4; the obscurity is due to a page turn in A between bb. 121 and 122)
127-128	cor 4	de 2 takter er omlagt fra cor 3 til cor 4 af praktiske/konventionelle grunde	127-128	cor 4	the 2 bars transferred from cor 3 to cor 4 due to practical/conventional reasons
134	cl 1	node 8: f ¹ enharmonisk omtydet til eis ¹	134	cl 1	note 8: f ¹ emended to the enharmonic equivalent e [#]
135	fag 2-3, cb	node 1: opr. (i B1 og A) noteret ♭ ♭, men i A rettet til én tone ved hjælp af tilføjede bindebuer; et marc. på halvnoten i cb er tydeligvis slettet i samme forbindelse	135	fag 2-3, cb	note 1: originally (in B1 and A) notated ♭ ♭, but in A corrected using added ties to one note; a marc. on the minim in cb is clearly deleted in this connection

- (135) fag 2-3, tuba, cb node 2: (♯) findes i A
- 136 cor 3 sidste node: c² rettet til b¹ i analogi med unison vla (uklar notation i B1 har medført denne skrivefejl i A)
- vla (cor 3) sidste node: marc. tilføjet i vla iht. B1 (samt redaktionelt tilføjet cor 3 i analogi med vla)
- vlc (fag 1) node 6: marc. tilføjet i vlc iht. B1 (samt redaktionelt fag 1 analogi med vlc)
- 137 cor node 3: A har *ff* i cor 1, *ffz* i cor 2 og 4; B1 har *ffz* i cor 1-4
- tr RL skriver *Stoppet*; denne spilleteknik er forældet og erstattet af brug af dæmper (*con sord.*)
- 138 cl 1 node 11: ♯ findes i B1
- vla node 13: ♯ findes i B1
- vlc node 8: ♯ findes i B1
- 142 vl 1 node 2: ♯ tilføjet iht. B1
- vla, vlc, cb node 2: *ffz* tilføjet iht. B1, der har marc. i vla og *ffz* i vlc og cb
- 143 cor 1-2 node 4: marc. mgl. i A i cor 2 (separat system)
- 144 ob 1-2 A har fjerdedelsnoder med tværbjælke, men triolanguivelse mangler på de to sidste fjerdedele; B har triolanguivelse på første til tredje fjerdedel
- 145 cor 3-4 node 3-7: bue mgl. i A i cor 3 (findes i B1)
- 146 ob 3 node 1: es² ændret til enharmonisk dis² i analogi med ob 1
- tr 1-2 *Stoppet* ændret til *con sord.* (jfr. note til t. 137)
- 173 vla overflødigt *ff* i begyndelsen af takten udeladt
- 175 træbl. *cresc.* er i A anført over *picc.* og mellem enkelte andre systemer, men gælder tydeligvis for alle træblæsere
- 177 tr 1-3 *Stoppet* ændret til *con sord.* (jfr. note til t. 137)
- 179 picc, fl, ob, cl, cor 1-2, tr, vl 1, vl 2 gentaget *ff* udeladt (bladvending i A)
- picc, fl, ob, cl, cor 1-2 node 1: marc. tilføjet i analogi med t. 1
- 180 fl 1 fis³ rettet til g³ i analogi med t. 2; bindebue fra t. 179 udeladt (fejlnotation i A)
- 183 cl 3 RL skriver *Som clar. 1* i takten, men må mene cl 2 som i paralleltakten t. 5
- 184 fl 2, ob 1, ob 3 ⇒ tilføjet iht. B2
- tr 1 ⇒ tilføjet iht. B2 og i analogi med t. 8
- cl 2, fag 1, vl 2, vla node 5: stacc. tilføjet iht. B2 og i analogi med t. 8
- 185 fl 1, ob 2 node 1: ♯ findes i B2
- 187-88 vl 1, vla, vlc ⇒ tilføjet iht. B2
- 191 – efter tempoangivelsen findes i A, overstreget, betegnelsen (*Fjeldblomster*)
- 220 trb 1-2 node 1-3: marc. mgl. i A i trb 2 (separat system)
- (135) fag 2-3, tuba, cb note 2: (♯) is in A
- 136 cor 3 last note: c² emended to b¹ by analogy with unison vla (an unclear notation in B1 has caused this notational error in A)
- vla (cor 3) last note: marc. supplied in vla in agreement with B1 (and editorially supplied in cor 3 by analogy with vla)
- vlc (fag 1) note 6: marc. supplied in vlc in accordance with B1 (and editorially supplied in fag 1 by analogy with vlc)
- 137 cor note 3: A has *ff* in cor 1, *ffz* in cor 2 and 4; B1 has *ffz* in cor 1-4
- tr RL writes *Stopped*; this technique is outdated and replaced by use of a mute (*con sord.*)
- 138 cl 1 note 11: ♯ is in B1
- vla note 13: ♯ is in B1
- vlc note 8: ♯ is in B1
- 142 vl 1 note 2: ♯ supplied in accordance with B1
- vla, vlc, cb note 2: *ffz* supplied in accordance with B1, which has marc. in vla and *ffz* in vlc and cb
- 143 cor 1-2 note 4: marc. wanting in A in cor 2 (on a separate stave)
- 144 ob 1-2 A has crotchets with crossing beams, but the triplet mark is missing at the two last crotchets; B has triplet marks at the first and third crotchet
- 145 cor 3-4 note 3-7: slur missing in A in cor 3 (is in B1)
- 146 ob 3 note 1: es² emended to enharmonic equivalent d^{♯2} by analogy with ob 1
- tr 1-2 *Stopped* emended to *con sord.* (cf. note to b. 137)
- 173 vla superfluous *ff* in the beginning of the bar suppressed
- 175 woodw. *cresc.* in A is placed above *picc.* and between a few other staves but apparently referring to all woodwinds
- 177 tr 1-3 *Stopped* emended to *con sord.* (cf. note to b. 137)
- 179 picc, fl, ob, cl, cor 1-2, tr, vl 1, vl 2 repeated *ff* suppressed (page turn in A)
- picc, fl, ob, cl, cor 1-2 node 1: marc. supplied by analogy with b. 1
- 180 fl 1 f^{♯3} emended to g³ by analogy with b. 2; tie from b. 179 suppressed (notational error in A)
- 183 cl 3 RL writes *As clar. 1* in the bar, but he must mean cl 2 as in the parallel bar b. 5
- 184 fl 2, ob 1, ob 3 ⇒ supplied in accordance with B2
- tr 1 ⇒ supplied in accordance with B2 and by analogy with b. 8
- cl 2, fag 1, vl 2, vla note 5: stacc. supplied in accordance with B2 and by analogy with b. 8
- 185 fl 1, ob 2 note 1: ♯ is in B2
- 187-88 vl 1, vla, vlc ⇒ supplied in accordance with B2
- 191 – after the tempo indication in A there is the designation (*Mountain Flowers*)
- 220 trb 1-2 note 1-3: marc. wanting in A in trb 2 (separate stave)

222 ob 3 takten udfyldt i analogi med ob 1 (i t. 218 skriver RL *colla Obo 1*, men i t. 219 har han, efter bladvending i A, noteret heltaktpause, hvilket tolkes som en fejl)

230 fag, vlc,
cb node 7: (g) tilføjet redaktionelt med hjemmel i C, der anfører g for g.

Mike Cholewa / Bendt Viinholt Nielsen, rev. 22. jan. 2005

222 ob 3 the bar filled out by analogy with ob 1 (in b. 218 RL has *colla Oboe 1*, but in b. 219, after page turn in A, there is a semibreve rest, which is interpreted as an error)

230 fag, vlc,
cb note 7: (g) supplied editorially on the basis of C, which has g before g

Mike Cholewa / Bendt Viinholt Nielsen, rev. 22 Jan. 2005